

Múmia a tengerparton

Kasza Csaba MÚMIÁK A TENGERPARTON

61

Tíz évvel ezelőtt egyik chilei tartózkodásom alkalmával egy szerencsés véletlennek köszönhetően részt vehettem egy ásatáson a világ egyik legkülönlegesebb helyszínén, az Atacama-sivatagban. A véletlen abban állt, hogy megismerkedtem egy chileiekből és amerikaiakból álló társasággal, a szerencse pedig abban, hogy a társaság tagjai régészek voltak, és meghívtak egy közös „kalandra”.

Valóban inkább kalandnak kell neveznem mindazt, ami történt, mert ez nem egy szokványos, rutinszerű feltárás volt, hanem valami egészen más. Először is a helyszín volt roppant különleges. Magyarországról nézve Chile meglehetősen a világ végén van, azon belül pedig az Atacama-sivatag talán még eldugottabb hely. Ez a Föld egyik legszárazabb, legkietlenebb vidéke, a központja, Arica tengerparti városa pedig – ahol a kaland elkezdődött – ősi temetők sorára épült, ha itt valamit építenek, még ma is szinte biztosan csontvázakba, múmiákba botlanak. Itt először is megnéztem a város régészeti múzeumának régészeti kiállítását, s benne a közelben felárt múmiákat, hogy lássam, mi is vár rám. Itt tudtam meg, hogy a lelőhelyen, ahova megyünk, a chinchorro (ejtsd: csincorro) kultúra halottait találták meg.

Az Atacama egy 100–160 km széles és 1000 km hosszú sivatag. Dacára, hogy a Csendes-óceán mentén húzódik, extrém szárazság jellemzi. A talaj sóartalma nagyon magas. Vannak részei, ahol több száz éve nem hullott csapadék.

Chile és az Atacama-sivatag térképe

De kik voltak a chinchorro emberek? A *chinchorro* spanyol szó, mely 'halászháló', 'csónakot' jelent. Max Uhle, a régész, aki először ásott ki múmiákat a Chinchorronak nevezett partszakaszon, azért nevezte őket így, mert a sírok közelében halómaradványokat, horgokat is talált, és helyesen feltételezte, hogy ezek az emberek a tengerből éltek.

A chinchorrok ősei mintegy 10.000 évvel ezelőtt érkeztek erre a vidékre, és kis, tengerparti közösségekben éltek, halászva, kagylókat gyűjtve, madarakra, tengeri emlősökre, köztük oroszlánfókára vadászva. Településeik az Andokban eredő folyók zöldellő völgyeinek óceánparti részein voltak. Eszközeiket vulkáni kőzetekből, fából, csontból, nádból, sásból, tengeri hínárból készítették – a fémeket nem ismerték. A halottaikat a tengerparttól kicsit távolabb, a domboldalakon temették el, nem túl mély sírokba, hátukra fektetve, nyújtott helyzetben

Múmiák a tengerparton

62

(a feltárt maradványok közül a legkorábbiak korát 10.000 évre becsülik). Az eltemetett testek eleinte a sivatagi környezet miatt zömmel természetes módon mumifikálódtak. De Kr. e. 5000 táján a chinchorro közösségekben történt valami titokzatos dolog, aminek a mai napig nincs biztos magyarázata. Elkezdtek ugyanis mesterségesen is mumifikálni az elhunytakat, még hozzá nagyon különös módon. Úgynevezett rekonstruált múmiákat hoztak létre. Ez azt jelenti, hogy nem csupán egyszerűen tartósították az elhunytak testét, de az elképzeléseiknek megfelelően újra is alkották őket.

Amikor egy chinchorro meghalt, a fejét leválasztották a testről, és mindkettőről lenyúzták a bőrt. Ezek után eltávolították a belső szerveket és a húst. A koponyából kiszedték az agyat és a szemeket. A kezeket és a lábakat, mivel ezeket igen nehéz megnyúzni, levágták, majd egészben kiszárították a megmaradt vázzal együtt. Ezek után nekiláttak a halottat „újraépíteni”. Ehhez ujjnyi vastag, megfelelő hosszúságú botokat használtak. Általában egyetlen, a gerincnél hosszabb botra húzták rá a koponyát, majd ehhez rögzítették a gerincoszlopot is. Ezután két hosszú botot rögzítettek a bokákhoz, amelyek végigfutottak a lábak mentén, át a medencén, fel a bordák között a nyak végéig. A karokat nádköteggel erősítették

Konstruált chinchorro gyermekmúmia

Chinchorro múmia restaurálása

Max Uhle

meg, majd a helyükre kötötték őket, és így elkészült a test „kerete”. A rögzítésekhez nádszalagokat használtak. Az üres koponyát megtöltötték fűvel, hamuval vagy állati szőrzettel. A koponyát az alsó állkapoccsal szorosan összekötötték, majd fehér kenőcsöt alkalmazva az arccsonton kiegészítették az arcot, és visszahelyezték az arcbőrt, a hajas fejbőrrel együtt. Ezután az arcot vastagon bekenték fekete festékkel, és így kedvükre rajzolhattak rá új arcot. A test „keretét” is feltöltötték és bevonták fehér hamukenőccsel, így kialakítva az új törzset és végtagokat. Ezt követően a testet „visszaöltöttették” a saját lenyúzott bőrébe, és azt is feketére festették. Ahol hiányzott a bőr, ott kiegészítették oroszlánfóka bőrével.

A múmiára kent festék mangántartalmú homokból készült, és fekete, fénytelen színt eredményezett, amit kavicsal políroztak fényesre. Az így frissen elkészült múmia szilárd, tömör „tárgy” volt, amit akár álló helyzetben is el lehetett helyezni, például egy kis dombnak támasztva. Egyes múmiák valóban nem vízszintes helyzetben kerültek/kerülnek elő, és több réteg festék is

megfigyelhető rajtuk, azt sugallva, hogy talán eredetileg el sem temették őket. Talán időnként – ha szükséges volt – újrafestették a múmiákat, így tartva „életben” az elhunytakat, megőrizve őket az élők közösségének.

Az ily módon elkészült első múmiák jelenlegi ismereteink szerint a legidősebbek a Földön. Régebbiek, mint az egyiptomi múmiák. Az első ismert chinchorro múmiák zöme gyermek. Ez azért érdekes, mert az Óvilágban csak a magas társadalmi státuszú személyeket mumifikálták. A chinchorro közösség viszont feltehetően mindenkit egyenlőnek tekintett, ezért lényegében minden elhunytat mumifikáltak, beleértve még a magzatokat is.

Utunk első szakasza a tengerparton található egyik lelőhelyre vezetett. Húsz perc autózás után elég bizarr látvány tárult a szemünk elé. Az egyik domb oldalában a talajerózió miatt közvetlenül a felszínre került múmiák maradványait pillantottuk meg. Ezek a múmiák viszont későbbi korból származtak, természetes módon mumifikálódtak, és jellemzően zsugorított helyzetben lettek eltemetve. A lelőhely a tengerszinttől úgy ötven méter magasságban lévő kis fennsíkban volt. Az itt lévő múmiákat alapvetően a szél fújta ki a földből.

A chinchorro múmiák roppant törékenyek, kibontásuk, felszedésük nagy odafigyelést és türelmet igényel.

Ezért mi is a legnagyobb körültekintéssel jártunk el a sírok bontása közben. Az eljárás során a szokásos bontószerszámok mellett egy szokatlan eszköz is bevetésre került. Ez nem más volt, mint egy elemes morzsaporszívó. Csak ez itt nem szívta a homokot, hanem fújta. Négy tapasztalt ásatási munkatársunk közül három kecsua (ezek egyike csak az anyanyelvén beszélt), egy pedig aymara indián volt.

A kecsua az Andokban élő indián nép, az egykori Inka Birodalom egykori uralkodó népe. Az aymarák talán még a kecsuáknál is ősbibb népcsoport, az utóbbiak hódították meg őket.

Konstruált chinchorro gyermekmúmia

Múmiák a tengerparton

A kibontott múmiákat a rajzolás, fotózás után igen nagy gonddal szedtük fel, és egy speciális tárolóedényben helyeztük el. Ezekben a tárolóedényekben szállították végül el őket a lehető leggyorsabban a múzeumba. A megváltozott klíma miatt ugyanis nem lehet sokáig a szabadban hagyni a maradványokat, mert baktériumok támadják meg, és teszik tönkre azokat.

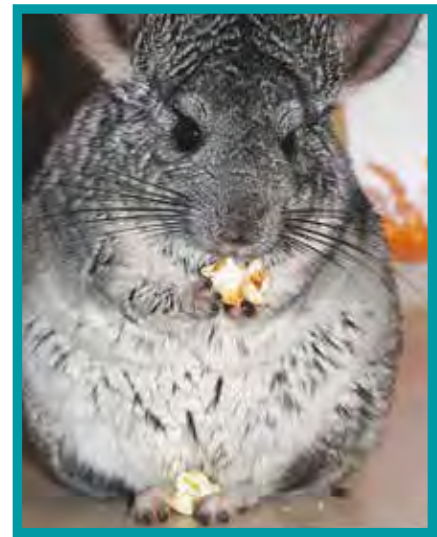
64

Végül csak néhány, igazán jó állapotú múmiát szedtünk fel és szállítottunk el a tudományos vizsgálatok céljára. A többi, szél fúttá sírt gondosan visszatemettük, igyekezve elrejteni őket a sírrablók elől. Ez megszokott dolog itt, ugyanis megteltek a térség múzeumai, nincs hely újabb múmiáknak.

Az utolsó napon még egy kirándulást tettünk a 2400 méter magasan lévő San Pedró-i múzeumban és a város környékén. Itt további prekolumbián múmiák láthatók. Számomra a legérdekesebb egy óriási agyag tárolóedényben elhelyezett múmia volt. A hegyvidéki sivatag is lenyűgözött, és titkon reménykedtem, hogy láthatom a természetes élőhelyén az Andok „urát”, a „félelmetes” csincsillát. Sajnos ez nem jött össze, de akárhányszor találkozom a lakásunk urával, Haspókkal, a mi csincsillánkkal, mindig bevillan ez a különleges régészeti kaland az Atacama-sivatagban.

Konstruált chinchorro gyermekmúmia

Haspók tv-t néz

Egy ősi kultúra

A Chinchorro-kultúra egy Kr. e. 7020 és 1500 között az Atacama-sivatag partvidéki területén élő halásznép volt. A kultúra egyik fontosabb jellegzetessége a mumifikálás gyakorlata volt.

A csapadékos időszak elmélet

5-8000 évvel ezelőtt csapadékosabbá vált az éghajlat az Andok, illetve az Altiplano (azaz a Bolíviai-magasföld) vidékén.

• Az esőknek köszönhetően nagyobb mennyiségű víz állt rendelkezésre.

• A tengerszint emelkedésének köszönhetően bőségessé vált a tengeri élőlények állománya.

• A két jelenség felvirágoztatta a Chinchorro-kultúrát.

1 A testet darabokra vágták, hogy később újra össze tudják majd illeszteni.

4 Az „illesztéseket” emberi hajjal varrták össze, kaktusztövis tűk segítségével.

5 A testet végül befestették és mangánsóval konzerválták.

2 A szöveteket hamuval, totoronáddal (ez a vidék jellegzetes nádféléje, melyből a halászcónakokat is készítik) és szárított növényekkel helyettesítették.

3 A maradványokat ezután emberi vagy oroszlánfóka bőrral borították be.

